

ЛЕКЦІЯ №9 Тема 2.2. ҐРУНТИ ЗОНИ ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

1. Територія та кордони зони Полісся.
2. Дерново-підзолисті ґрунти.
3. Дерново-карбонатні ґрунти.
4. Болотні ґрунти.

Література: 1. Ґрунтознавство: Підручник /А.М. Польовий, А.І. Гуцал, О.О. Дронова; – Одеса: Екологія, 2013 ст. 259-323.

1. Територія та кордони зони Полісся

Зона мішаних лісів в Україні репрезентована Українським Поліссям. Південна межа Полісся проходить поблизу Львова, Шепетівки, Житомира, Києва, Ніжина, Глухова.

Поверхня Полісся - хвилясто-горбиста рівнина, складена переважно піщаними і супіщаними льодовиковими відкладами.

Клімат помірно континентальний, літо тепле, вологе, у липні від +17 (на заході) до +19°C (на сході). Зима м'яка, із частими відлигами, особливо на заході. Температури січня з заходу на схід змінюються від - -4,5 до -8°C. У середньому за рік в Українському Поліссі випадає 600-680 мм опадів. Кліматичні умови і рельєф обумовлюють велику густоту річкової сітки, утворення боліт.

Ґрунти зони дерново-підзолисті і болотні. Природну рослинність складають лісові, лучні і болотні види.

Рис.1. Українське Полісся

З лісів переважають соснові (бори), дубово-соснові (субори) і дубово-грабові. У XVI - XVII ст. вся територія Полісся на захід від Дніпра була покрита лісами. Нині лісистість складає лясше 30%.

Середня розораність Полісся - понад 30%, а ділянки середньо-підзолистих (досить родючих) ґрунтів розорані на 80%. Луки займають 10% території. Багато боліт осушено і перетворено на сільгоспугіддя.

Для Полісся характерні типово лісові тварини: козуля, лось, дикий кабан, вовк, лисиця, рись, куниця, заєць, білка, борсук, із птахів - тетерев, глухар, рябчик. Водяться бобер, видра.

Українське Полісся поділяється на 5 фізико-географічних областей:

- ✓ Волинське;
- ✓ Житомирське;

- ✓ Київське;
- ✓ Чернігівське;
- ✓ Новгород-Сіверське Полісся.

2. Дерново-підзолисті ґрунти

Поширені на півночі України, на Поліссі. Також інколи зустрічаються на борових терасах і прируслових валах рік лісостепу і у Карпатах. Великі масиви даних ґрунтів є в Канаді (центральної і східної частини), США (північному сході), середній та східній Європі, Японії, Далекому Сході Євразії. Природна рослинність різноманітна, хвойні й широколисті дерева, чагарники.

Ці ґрунти сформувались в умовах помірного теплого клімату на супісках, близько до підземних вод. **Дерново-підзолисті ґрунти сформувались під мішаними лісами.**

Для цього типу ґрунтів характерний невеликий уміст гумусу та білий горизонт вимивання.

Родючість-22-43 бали(за 100-бальною шкалою). **Такі ґрунти потребують осушення та унесення добрив.** Середні температури січня - -4 -8 °C. Коефіцієнт зволоження - 1,9-2,5. Природна рослинність - різнотрав'я.

У цих ґрунтах невеликий вміст гумусу (до 1,5%), чітко виражений так званий підзолистий горизонт, з якого поживні речовини вимиваються вглиб.

Підвищення родючості дерново-підзолистих ґрунтів і забезпечення сталої продуктивності агроєкосистеми необхідно здійснювати у відповідних спеціалізації землеробства сівозмінах при довготривалому їх дотриманні за ротаціями з поєднанням систем обробітку, удобрення, фітомеліорацій та застосування осушувал. меліорації на глеєвих видах.

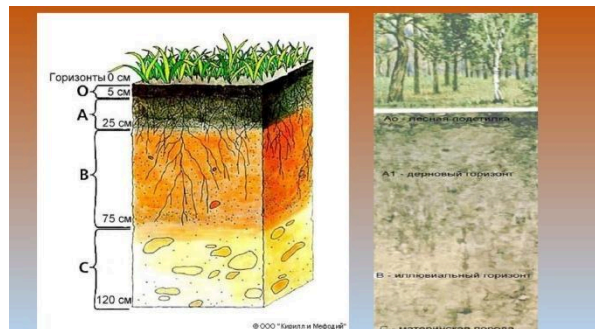

Рис. 2. Дерново-підзолисті ґрунти

3. Дерново-карбонатні ґрунти

Профіль дерново-карбонатних типових ґрунтів, як правило, розвинений слабо і має загальну потужність близько 20-40 см, містить у великій кількості щебінь і уламки породи. Виняток становлять дерново-карбонатні типові ґрунти, що розвиваються на важких карбонатних глинах.

Профіль ґрунтів має наступну морфологічну будову :

+A₀ - лісова підстилка потужністю 1-2 см, що складається з деревного опаду;

A_{1к} - гумусовий горизонт потужністю 5-10 см, чорний або коричнево-чорний, суглинковий або більш важкого механічного складу, зернистої структури, може містити уламки карбонатної породи;

B_{тк} - іллювіальний горизонт потужністю 14-28 см, коричнювато-сірий, глинистий, містить багато уламків карбонатної породи, дуже щільний, часто відсутній або виражений фрагментарно; перехід поступовий;

З_{до} - карбонатний елювій ґрунтоутворюючої породи, слабо змінений процесом ґрунтоутворення;

СД_{до} - не порушена або слабо зачеплена ґрунтоутворення карбонатна порода.

Скипання від HCl спостерігається в горизонті **A_{1к}**.

Зміст гумусу в горизонті **A_{1к}** дуже високе (10-25%); реакція ґрунтів в гумусового горизонту нейтральна (РН_{Н2О} 7,0-7,8); ступінь насиченості поглинаючого комплексу підставами дуже висока, повна (99-100%) ; ємність поглинання також велика (45-55 мг-екв на 100 г ґрунту); по валовому складу профіль ґрунтів не диференційований або дуже слабо диференційований; відзначається збагачення мулистій фракцією горизонтів **A₁** до **i** **Bтк**.

Дерново-карбонатні типові ґрунти, як правило, сильно кам'янисті і тому рідко використовуються в сільському господарстві.

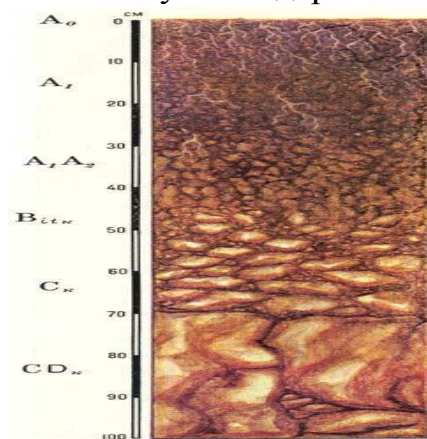

Рис.3 Ґрунтовий профіль дерново-карбонатних ґрунтів

4. Болотні ґрунти

Торф'яно-болотні ґрунти — підтип болотних ґрунтів, які формуються в умовах надмірного зволоження атмосферними та ґрунтовими водами, за рахунок застою поверхневих вод або близького залягання підґрунтових вод, під специфічною вологолюбною рослинністю і наявністю болотної рослинності. Відноситься до інтразональних ґрунтів (ґрунти, які є не типові для певних ґрунтово-географічних зон, а зустрічаються в багатьох зонах).

Торф'яно-болотні ґрунти є верхньою частиною торф'яних покладів боліт і мають шар торфу від 20 до 50 см. За структурою торф'яно-болотні ґрунти нагадують подобу губки, що легко вбирає, а й легко віддає воду. Торф'яно-болотні ґрунти повільно прогріваються, оскільки торф погано проводить тепло. Ці ґрунти, після проведення меліорації, використовують як сільськогосподарські угіддя. Осушення та сільськогосподарське використання різко змінює властивості і

режими торф'яно-болотних ґрунтів. На фоні зменшення вологості ґрунту відбувається механічне осідання торфу, підвищується температура органогенних горизонтів, зростає аерація профілю, відновні умови змінюються на окислювальні. В цілому зниження рівня ґрунтових вод підвищує біологічну активність торф'яно-болотних ґрунтів.

Залежно від складу, рослинності та умов водного живлення серед торф'яно-болотних ґрунтів виділяють: торф'яні верхові, низинні, перехідні та заплавні ґрунти.

1. **Верхові торф'яно-болотні ґрунти** — формуються в умовах зволоження атмосферними опадами під оліготрофною рослинністю. Для них характерною є кисла реакція, низька зольність (2,4— 6,5 % на суху речовину) та невелика об'ємна вага (0,10—0,15).

2. **Низинні торф'яно-болотні ґрунти** — утворюються на низинних болотах під впливом мінералізованих ґрунтових вод. На цих ґрунтах розвивається евтрофна та мезотрофна рослинність. Цей тип торф'яно-болотних ґрунтів має кислу реакцію, високу ємність поглинання, високу зольність (більше 10 %), містять значні запаси азоту, об'ємна вага 0,15—0,20.

3. **Перехідні торф'яно-болотні ґрунти** — формуються на перехідних болотах і складаються з перепрілих залишків деревної та трав'яної рослинності.

4. **Заплавні торф'яно-болотні ґрунти** — утворюються в заплавах річок під лучно-болотною, а також деревною рослинністю в умовах постійного перезволоження підґрунтовими й періодичного повеневими та паводковими водами. Для цих ґрунтів характерне збільшення величини загальної шпаруватості вниз по профілю, що пов'язане зі збільшенням вмісту органіки в нижніх горизонтах цих ґрунтів.

Рис. 4. Профіль торф'яних ґрунтів

Контрольні питання

1. Які ґрунти переважають в зоні Полісся?
2. Як відбувається формування дерново-підзолистих ґрунтів?
3. Як відбувається формування болотних ґрунтів?
4. Як відбувається формування торф'яного ґрунту?

